

Oblici zaposlenosti roditelja i njihov utjecaj na odgoj adolescenata

Skočibušić, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:570323>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Prije diplomski studij Engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Sara Skočibušić

Oblici zaposlenosti roditelja i njihov utjecaj na odgoj adolescenata

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2024

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju
Prijediplomski studij Engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Sara Skočibušić

Oblici zaposlenosti roditelja i njihov utjecaj na odgoj adolescenata

Završni rad

Područje Društvenih znanosti, polje Pedagogija, grana Obiteljska pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2024

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14. rujna 2024. godine

Sara Škabić, 0122232911
Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Adolescencija je razdoblje značajnih emocionalnih i socijalnih prilagodbi te predstavlja prijelaznu fazu u fizičkom i psihičkom razvoju pojedinaca. U ovom razdoblju su i sukobi s roditeljima intenzivniji i češći jer adolescenti od roditelja zahtijevaju ravnopravnost i podršku. Jedan od značajnih čimbenika u životu i odgoju adolescenata je i zaposlenosti roditelja. Zaposlenost, odnosno nezaposlenost roditelja mogu ostaviti posljedice na kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju adolescenata. Iako zaposlenost roditelja najčešće ima ulogu određene stabilnosti i financijske sigurnosti u obiteljskom okružju ona može imati i negativne posljedice kao što su stres zbog nedostatka vremena posvećenog kvalitetnom druženju s članovima obitelji. Kada su roditelji previše zaokupljeni poslom, postoji mogućnost prepuštanja brige o djeci drugima. U situacijama kada se to dogodi, baka i djed su ti koji najčešće preuzimaju brigu. Također, ako su roditelji financijski stabilni, tada je vrlo vjerojatno da će odgojitelji preuzeti brigu djeteta u kući djeteta. Prevelika udaljenost adolescenata od roditelja može rezultirati usamljenošću i emocionalnom nestabilnošću. S druge strane, nezaposlenost roditelja donosi financijsku nestabilnost i na taj način negativno utječe na odgoj adolescenata, ali i otvara prilike za provođenje više kvalitetnog obiteljskog vremena. Nedostatak posla dovodi do smanjenja obiteljskih prihoda koji može imati utjecaj na pristup zdravstvenim i obrazovnim resursima što isto tako, ako je nezaposlenost dugotrajna, može rezultirati manjkom roditeljske motivacije i utjecati na kvalitetu roditeljskog angažmana.

Ključne riječi: adolescencija, angažiranost roditelja, nezaposlenost, obiteljsko okružje, zaposlenost

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RODITELJSTVO I ODGOJNI STILOVI.....	3
2.1. Autoritativni odgojni stil	4
2.2. Autoritarni odgojni stil	5
2.3. Permisivini odgojni stil.....	7
2.4. Indiferentni odgojni stil	8
3. RAZDOBLJE ADOLESCENCIJE.....	10
3.1. Teorijske perspektive adolescencije	11
3.2. Kognitivni razvoj u adolescenciji.....	13
4. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST RODITELJA I NJIHOV UTJECAJ NA ŽIVOTE ADOLESCENATA	15
4.1. Utjecaj zaposlenosti roditelja na adolescente	15
4.2. Posao, roditeljstvo i rani razvoj adolescenata.....	17
4.3. Društveni kontekst, zapošljavanje roditelja i razvoj adolescenata	18
4.4. Dugotrajna nezaposlenost roditelja	19
4.5. Dugotrajna odsutnost roditelja	20
5. ZAKLJUČAK.....	22
LITERATURA.....	24

1. UVOD

Radom se analiziraju uzajamni odnosi zaposlenost i nezaposlenost roditelja i njihov utjecaj na život i odgoj adolescenata. Za razumijevanje modernog djetinjstva ključno je razumjeti roditeljstvo tijekom 21. stoljeća. Roditelji i skrbnici oblikuju svakodnevne živote adolescenata, što značajno utječe na njihov kognitivni, obrazovni i socio-emocionalni razvoj kao i na njihovo zdravlje i cjelokupnu dobrobit.

Roditeljstvo je oduvijek bilo izazovno, a današnje promjene u obiteljskom životu donose nove izazove i pitanja o tome kako im prilagoditi metode odgoja pa mnogi roditelji osjećaju nesigurnost u suočavanju s roditeljskim izazovima.

Danas postoji široka ponuda informacija o roditeljstvu, dostupnih offline i online putem digitalnih platformi, blogova, kampanja i programa koji kao pružatelji usluga, osobito privatni i komercijalni, nude programe različitih cijena i kvaliteta što može zbuniti roditelje i otežati im izbor. Mnogi roditelji se okreću internetu ili knjigama i priručnicima u kojima se susreću s različitim roditeljskim pristupima, od holističkog do privrženog ili prijateljskog roditeljstva. Pojedine informacije koje roditelji putem njih dobivaju nemaju dokaze koji bi ih podržali, dok su drugi pristupi dobro istraženi i provjereni. U isto vrijeme se vlade i lokalne vlasti susreću s izazovima u određivanju najboljeg načina podrške roditeljima i promoviranju odgovarajućih pristupa roditeljstvu.

Suvremena tehnologija promijenila je živote kako mladih tako i odraslih. Nekada su roditelji provodili više vremena s djecom igrajući se, dijeleći kućanske poslove i zajedničke aktivnosti, dok su danas često oba roditelja zaposlena što onemogućuje dulje vrijeme provedeno s djecom pa to često rezultira većim korištenjem medija u odgoju djece.

Adolescencija je razdoblje brzih bioloških i psihosocijalnih promjena koje snažno utječu na odnose između roditelja i djece. Njihovi odnosi veoma su ključni za razvoj adolescenata. Tijekom tog razdoblja se odnosi moraju reorganizirati prema ravnopravnijem konceptu u kojem nitko nema dominantnu ulogu. Sukobi između roditelja i adolescenata postaju češći i intenzivniji, ali se smatraju dijelom razvojnih odnosa. Tijekom adolescencije, odnosi postaju ravnopravniji, međuovisni i recipročni, uz privremeno smanjenje kvalitete odnosa i porast sukoba. Adolescenti percipiraju

roditelje kao manje moćne i kontrolirajuće tijekom rane i srednje adolescencije te doživljavaju smanjenje podrške.

Zaposlenost i nezaposlenost roditelja ima značajan utjecaj na život i odgoj adolescenata. Radna situacija roditelja oblikuje obiteljski kontekst u kojem adolescenti odrastaju, a ti uvjeti imaju dalekosežne posljedice na njihov emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj. Proučavanje utjecaja oblika zaposlenosti i nezaposlenosti roditelja pružaj uvid u kompleksnu povezanost između obiteljskog rada, ekonomskih uvjeta i odgoja djece. Utjecaj zaposlenosti i nezaposlenosti roditelja na život i odgoj adolescenata složen je i višestruk. Zaposlenost može donijeti financijsku sigurnost i stabilnost, ali može uzrokovati stres i smanjenje vremena provedenog s obitelji. S druge strane nezaposlenost može uzrokovati financijsku nesigurnost i emocionalni stres, ali i pružiti priliku za jačanje obiteljskih odnosa. Razumijevanje ovih utjecaja ključno je za razvoj politika i intervencija koje mogu podržati obitelji i poboljšati kvalitetu života adolescenata u različitim oblicima radnih uvjeta. Prilagodba i podrška kako društva tako i pojedinaca u ovim izazovnim vremenima mogu pomoći u očuvanju stabilnog obiteljskog okruženja koje je temelj za zdrav razvoj adolescenata.

S obzirom na uvodne misli, u ovom se radu u prvom podnaslovu opisuju odgojni stilovi roditelja, u drugom se definiraju pojmovi adolescencije i puberteta te njihove razvojne osobitosti. U trećem podnaslovu se prikazuju međuzavisnosti i oblici zaposlenosti roditelja i njihov utjecaj na daljnju sigurnost u odgoju adolescenata te se donosi zaključak i navodi popis korištene literature.

2. RODITELJSTVO I ODGOJNI STILOVI

Roditeljstvo je jedna od rijetkih univerzalnih društvenih uloga koja postoji u svakom društvu. Biti roditelj tradicionalno se smatralo časnim ispunjenjem duga prema zajednici. Roditeljstvo se odnosi na praksu odgajanja djece i uključuje nekoliko važnih aspekata. Prvo je tu iskustvo roditeljstva koje obuhvaća donošenje odluka o djeci, prihvaćanje roditeljske uloge, postavljanje obrazovnih ciljeva te doživljavanje vlastite vrijednosti trudom i emocionalnom povezanošću s djetetom (Carolan, 2007, str. 125).

Roditeljska skrb uključuje rađanje djece i brigu za njihov život i razvoj pa su to važne roditeljske aktivnosti koje roditelji poduzimaju kako bi ostvarili svoje ciljeve i ispunili svoju ulogu, kao i stil roditeljstva koji određuje emocionalni prostor za interakciju između roditelja i djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 255).

Društvene i obiteljske uloge značajno su se mijenjale tijekom povijesti. Suvremeni koncept roditeljstva rodno je neutralan i naglašava zamjenjivost roditeljskih uloga, što odražava postmoderne obiteljske stvarnosti i simetrične odnose među članovima obitelji. U modernom društvu, planiranje obitelji postaje potreba pojedinca i društva, ljudsko pravo i društvena obveza. Psihološki i emocionalni aspekti roditeljstva dominiraju, a roditelji često zadovoljavaju svoje psihološke potrebe pomoću djece, što uključuje osjećaj ispunjenosti i obogaćivanje emocionalnog života. Kako bi se umanjile posljedice stresa na roditeljstvo, roditelji se uvelike oslanjaju na socijalnu podršku (Belsky, 1984 prema Rabotek-Šarić i Pećnik, 2006, str. 980).

Moderna obitelj odražava težnje pojedinaca za osobnim razvojem, hedonizmom i materijalnim vrijednostima. Roditelji se suočavaju s različitim pritiscima, uključujući i strah od gubitka statusa i obveza koje ugrožavaju osobnu afirmaciju (Kušević, 2013, str. 82).

Odgajanje braka i roditeljstva zbog obrazovanja i samoostvarenja postaje sve češće, što može dovesti do problema sa začecem. Visoki troškovi obrazovanja i brige o djeci, kao i psihološki zahtjevi, utječu na roditeljske odluke, a nesigurnost u obitelji i društvu te problemi usklađivanja roditeljskih i profesionalnih obveza predstavljaju prepreke za ostvarenje idealnog broja djece. Field i Hoffman (2002, str. 116) smatraju kako školsko osoblje treba pripomoći roditeljima u donošenju obrazovnih odluka kako bi se smanjio pritisak koji roditelji osjećaju.

Biti roditelj je zahtjevna, ali i predivna uloga koja zahtijeva balansiranje između pružanja ljubavi, podrške i kontrole. U obiteljskom odgoju djece koriste se roditeljski stilovi koji mogu biti:

autoritativni (demokratski), autoritarni, permisivni (popuštajući) i zanemarujući stil roditeljstva (Baumrind, 1971, prema Bornstein, 2019, str. 397).

2.1. Autoritativni odgojni stil

Autoritativni odgojni stil predstavlja najviše istraživani i preporučeni pristup roditeljstvu, prepoznat kao balansirani i učinkovit u poticanju zdravog razvoja djece. Ovaj stil odgoja karakterizira visoka razina topline i emocionalne podrške, zajedno s jasnim i dosljednim postavljanjem granica i očekivanja. Autoritativni roditelji teže razumijevanju i poštovanju osjećaja i mišljenja svoje djece, dok istovremeno postavljaju realne zahtjeve discipline (Alić, 2008, str. 127).

Ključna komponenta autoritativnog odgojnog stila je ravnoteža između emocionalne podrške i discipline. Roditelji koji prakticiraju ovaj stil pružaju djeci osjećaj sigurnosti i pripadnosti, što je temelj za razvoj samopouzdanja i autonomije. Djeca odgajana u ovakvom okruženju imaju veće šanse razviti pozitivne socijalne vještine, bolju samokontrolu i sposobnost donošenja odluka. Autoritativni roditelji potiču otvorenu komunikaciju koja omogućuje djeci da se osjećaju slobodno i da mogu izražavati svoje misli i osjećaje znajući da će biti saslušana i shvaćena.

Važno je napomenuti kako autoritativni stil odgoja nije autoritaran kojeg karakterizira jednostavno nametanje pravila. Autoritativni stil odgoja je upravo suprotno, postavljanje jasnih granica i očekivanja koji uključuje objašnjenja i diskusiju. Ovo potiče djecu na razumijevanje razloga za pravila i razvija njihovu sposobnost kritičkog razmišljanja. Na primjer, umjesto da jednostavno zabrani izlazak, autoritativni roditelj će objasniti potencijalne opasnosti i poslušati djetetove argumente, tražeći kompromis koji će zadovoljiti obje strane (Bornstein i Zlotnik, 2008, str. 498).

Autoritativni roditelji prepoznaju važnost prilagođavanja odgojnog pristupa individualnim potrebama i karakteristikama svoga djeteta. Svako dijete je jedinstveno, s vlastitim temperamentom, interesima i razvojnim tempom. Autoritativni roditelji su fleksibilni i prilagodljivi, svjesni da isti pristup ne može funkcionirati za svu djecu. Oni promatraju, slušaju i prilagođavaju svoje metode kako bi podržali optimalan razvoj svakog djeteta.

Djeca odgajana u autoritativnom okruženju imaju tendenciju biti uspješnija u školi, razvijati bolje socijalne vještine i pokazivati nižu razinu problematičnog ponašanja. Ovo se može pripisati

kombinaciji topline i strukturiranosti koje pruža ovaj odgojni stil. Djeca osjećaju da su njihovi roditelji uključeni i zainteresirani za njihov život, što im pruža snažan osjećaj sigurnosti i podrške.

Jedan od izazova autoritativnog roditeljstva je zahtjev za visokim razinama angažmana i dosljednosti. Ovi roditelji moraju biti stalno prisutni i posvećeni, spremni ulagati vrijeme i energiju u komunikaciju i razumijevanje svoje djece što može biti posebno izazovno u današnjem užurbanom svijetu u kojem roditelji često balansiraju između posla, kućanskih obaveza i roditeljstva. Međutim, dugoročne koristi za djecu i obitelj vrijede svakoga uloženog truda i vremena.

Autoritativni odgojni stil potiče razvoj samopouzdanja, autonomije i pozitivnih socijalnih vještina kod djece, dok istovremeno osigurava osjećaj sigurnosti i podrške. Iako zahtijeva visoku razinu angažmana i dosljednosti, dugoročne koristi za djecu i obitelj čine ga jednim od najpreporučljivijih odgojnih stilova. Autoritativno roditeljstvo, sa svojom kombinacijom ljubavi, discipline i fleksibilnosti nudi djeci najbolju priliku za emocionalno zdravlje i ravnotežu (Alić, 2008, str. 128).

U suvremenom društvu u kojem se roditelji suočavaju s brojnim izazovima, autoritativni stil pruža čvrste temelje za zdrav razvoj djece. Kombinacija visokih očekivanja, emocionalne podrške i otvorene komunikacije pomaže djeci da izrastu u odgovorne, samopouzdate i sretno osobe. Autoritativni stil nije samo odgojna metoda, već filozofija koja promovira poštovanje, razumijevanje i ljubav u obiteljskim odnosima.

2.2. Autoritarni odgojni stil

Autoritarni stil roditeljstva poznat je kao rigidni i strogi stil koji karakterizira postavljanje visokih očekivanja i zahtjeva prema djetetu, uz strogi nadzor i kontrolu, ali bez pružanja dovoljne topline i podrške. Autoritarni roditelji rijetko ili nikada ne objašnjavaju djetetu razloge za pravila, već se oslanjaju na kazne i prisilu za discipliniranje. Djeca moraju bespogovorno prihvaćati odluke roditelja. U takvom okruženju dominiraju osjećaji straha, nepovjerenja, neiskrenosti i lažnog poštovanja, potaknuti cinizmom, grubosti i vrijeđanjem. Djeca odgajana u ovakvoj atmosferi često maltretiraju vršnjake, kvare igru i postaju društveni i obrazovni problem. Odrastaju u ovisne, nezadovoljne i nesamostalne osobe (Petani, 2011, str. 103).

Roditelji koji usvajaju ovakav pristup teže postavljanju strogih pravila i očekivanja te zahtijevaju bespogovorno poštovanje i poslušnost od svoje djece. Autoritarni roditelji vjeruju da je njihova uloga uspostaviti red i disciplinu, a djeca moraju poštivati autoritet bez propitivanja. Komunikacija je uglavnom jednosmjerna, pri čemu roditelji daju naredbe, a od djece se očekuje da ih slijede bez objašnjenja ili diskusije. Ovaj pristup često zanemaruje dječje mišljenje i osjećaje, što može dovesti do osjećaja nesigurnosti i niskog samopouzdanja djece. Autoritarni roditelji često koriste stroge kazne kao način discipliniranja, vjerujući da će strah od posljedica osigurati poslušnost (Bornstein i Zlotnik, 2008, str. 496).

Iako autoritaran odgojni stil može rezultirati poslušnošću i pridržavanjem pravila, on može imati negativne posljedice na emocionalni i socijalni razvoj djece. Odsutnost topline i podrške može dovesti do osjećaja izoliranosti i otuđenosti. Djeca odgajana ovim stilom mogu razviti buntovnički stav i neprijateljstvo prema autoritetu, što može rezultirati problematičnim ponašanjem u adolescenciji i odrasloj dobi.

Jedan od ključnih problema autoritarnog odgojnog stila je nedostatak fleksibilnosti i prilagodljivosti. Svako dijete je jedinstveno sa svojim osobnim potrebama, interesima i razvojnim tempom. Autoritarni roditelji ne prepoznaju ili ne uvažavaju ove individualne razlike, što može dovesti do nesklada između roditeljskih očekivanja i djetetovih sposobnosti i želja. Ovaj nedostatak prilagodljivosti može dovesti do frustracije i nezadovoljstva kod djece, koji osjećaju da njihovi roditelji ne razumiju ili ne podržavaju njihove potrebe i interese (Alić, 2008, str. 133).

Unatoč negativnim aspektima, autoritarni odgojni stil ima i svoje prednosti. Djeca odgajana u strogim i strukturiranim okruženjima često razvijaju visoku razinu discipline i odgovornosti. Stroga pravila i očekivanja mogu pomoći djeci da razviju snažnu radnu etiku i sposobnost pridržavanja pravila, što može biti korisno u školskom i profesionalnom okruženju. Dugoročne koristi ovih pozitivnih osobina zasjenjene su emocionalnim i socijalnim posljedicama autoritarnog pristupa jer autoritarni stil roditeljstva čini članove obitelji pretjerano ovisnima jedni o drugima (Alić, 2008, str. 139).

Roditelji koji prakticiraju autoritaran odgojni stil su motivirani željom da zaštite svoju djecu i pripreme ih za izazove stvarnog svijeta. Važnost emocionalne podrške i otvorene komunikacije se ne smije zanemariti iako djeca trebaju osjećaje sigurnosti i podrške kako bi razvila zdravo samopouzdanje i socijalne vještine. Autoritarni roditelji mogu poboljšati svoje roditeljske vještine

usvajanjem elemenata drugih odgojnih stilova koje kombiniraju s jasnim pravilima i očekivanja s toplinom i podrškom.

2.3. Permisivni odgojni stil

Permisivni stil poznat je i kao popustljivi ili indulgentni stil roditeljstva, a karakterizira ga emocionalna toplina uz slabu kontrolu. Roditelji u ovom stilu odgoja pružaju prihvaćanje i poštovanje prema djetetu, ispunjavajući njegove želje i potrebe bez postavljanja čvrstih granica. U takvim obiteljima dijete postaje "središte svijeta" i preuzima ulogu odgajatelja umjesto roditelja.

Djeca odgajana na ovaj način često su impulzivna, agresivna, buntovna i sklona dominaciji nad drugima. Ako su roditelji preblagi i previše zaštitnički to može dovesti do izbjegavanja odgovornosti i manjka društvenih aktivnosti, što je bitno za socijalizaciju i učenje suradnje s drugima (Baumrind, 1971, prema Bornstein, 2019, str. 397).

Permisivni odgojni stil obilježava visoka razina roditeljske topline i nježnosti, ali niska razina kontrole i discipline (Alić, 2008, str. 128). Roditelji koji koriste ovaj stil su vrlo ljubazni i prihvaćajući prema svojoj djeci i vjeruju da će djeca najbolje razviti svoje potencijale u okruženju bez strogih pravila i ograničenja na način da izbjegavaju sukobe i potiču dječju slobodu bez kazni, dopuštajući djeci da donose vlastite odluke i u situacijama kada bi odrasla osoba trebala intervenirati.

Jedna od glavnih prednosti ovoga stila je emocionalna povezanost između roditelja i djece. Djeca se osjećaju voljeno i prihvaćeno, što može pridonijeti njihovom samopouzdanju i osjećaju vrijednosti. Ovaj stil može poticati kreativnost i individualnost jer djeca imaju slobodu istraživati i izražavati se bez straha od kritike ili kazne. Međutim, bez strukturiranog okvira, djeca mogu imati problema s odgovornošću i samokontrolom u kasnijim fazama života.

Unatoč nekim negativnim aspektima, permisivni odgojni stil može biti uspješan u određenim okolnostima. Ključ je u ravnoteži između slobode i strukture te sposobnosti roditelja da prepoznaju kada je potrebno intervenirati i postaviti granice. Roditelji koji su svjesni svojih odgojnih stilova i otvoreni za prilagodbe mogu pružiti podržavajuće okruženje koje potiče zdrav emocionalni i socijalni razvoj njihove djece.

Permisivni odgojni stil naglašava toplinu i prihvaćanje, ali može imati izazove u pogledu discipline i strukture. Iako potiče kreativnost i samopouzdanje kod djece, važno je da roditelji

prepoznaju važnost postavljanja granica kako bi osigurali sveobuhvatan razvoj dječjih vještina i sposobnosti. Djeca koja su odgajana permisivnim stilom roditeljstva postaju impulzivna, nekontrolirana i nezrela (Pernar 2010, str. 259).

2.4. Indiferentni odgojni stil

Ovaj stil karakterizira odsustvo topline i kontrole nad djecom. Roditelji koji prakticiraju ovaj stil nemaju volje ili energije baviti se djecom, pravilima ili njihovom provedbom, jer su zaokupljeni sobom ili drugim stvarima. Oni često pokazuju ravnodušnost prema potrebama, osjećajima i aktivnostima djeteta, što može imati dugoročne negativne posljedice na razvoj djeteta (Bornstein i Zlotnik, 2008, str. 499).

Bez obzira na uzroke zanemarivanja, djeca takvih roditelja tijekom razvoja pokazuju značajne probleme u uspostavljanju komunikacije s vršnjacima ili kasnije s odraslima. Djeca roditelja s ovakvim stilom roditeljstva često su neraspoložena, nemaju kontrolu nad svojim ponašanjem te često upadaju u nevolje zbog delinkvencije ili ovisnosti. „Takva djeca razvijaju osobine kao što su neposlušnost, zahtjevnost, neprimjereno sudjelovanje u igri i drugim socijalnim aktivnostima“ (Pernar, 2010, str. 259).

Jedan od glavnih problema indiferentnog stila roditeljstva je nedostatak podrške i pažnje koju dijete treba kako bi se osjećalo sigurno i voljeno. Djeca koja su izložena indiferentnom stilu roditeljstva mogu razviti osjećaj nesigurnosti, imati nisko samopouzdanje i probleme s emocionalnim reguliranjem.

Važno je napomenuti da indiferentni stil roditeljstva može biti posljedica različitih faktora kao što su stres, nedostatak obrazovanja o roditeljstvu ili nedostatak podrške u životima roditelja. Razumijevanje ovog stila može pomoći u identifikaciji problema i pružanju odgovarajuće podrške roditeljima kako bi poboljšali odnos s djetetom i potaknuli zdrav razvoj. Indiferentni stil roditeljstva može imati dubok i trajan utjecaj na djetetov život, stoga je važno raditi na razvijanju svijesti i pružanju podrške kako bi se osiguralo emocionalno i socijalno zdravlje djece u njihovom razvoju.

Autoritativni stil koji kombinira visoku razinu topline s jasnim granicama i očekivanjima se smatra najuravnoteženijim i najpozitivnijim za dječji razvoj. S druge strane, autoritarni stil koji se oslanja na strogu disciplinu i nisku razinu roditeljske topline, može dovesti do problema s

emocionalnim razvojem djeteta. Zanemarujući stil u kojem roditelji pokazuju malo interesa i uključenosti u život djeteta može imati najnegativniji utjecaj na dječji razvoj.

Svaki roditeljski stil ima svoje prednosti i nedostatke, a ključ uspješnog roditeljstva leži u prilagodbi i balansiranju različitih aspekata odgoja prema potrebama djeteta i specifičnostima obiteljskog okruženja. Kada se za svako dijete uzmu prikladni aspekti svakog od odgojnih stilova, odgoj djeteta postaje jedinstven i potpun.

3. RAZDOBLJE ADOLESCENCIJE

Pojam adolescencija dolazi od latinske riječi *adolescere* 'sazrijeti' i predstavlja prijelaznu fazu fizičkog i psihičkog razvoja koja se obično događa između puberteta i odrasle dobi, često se poklapajući s tinejdžerskim godinama. Iako se najčešće povezuje s dobi od 13 do 19 godina djetetove fizičke, psihološke i kulturološke promjene povezane s adolescencijom mogu započeti ranije ili završiti kasnije.

Iako se pojmovi puberteta i adolescencije često miješaju, pubertet se obično događa tijekom prvih faza adolescencije, odnosno završava sredinom adolescencije kada adolescenti sklapaju prijateljstva i udaljavaju se od roditelja (Batool i Lewis, 2022, str. 9). Pubertet je razdoblje od nekoliko godina obilježeno brzim tjelesnim rastom i psihičkim promjenama koje rezultiraju spolnom zrelošću. Prosječna dob početka puberteta je 11 godina za djevojčice i 12 godina za dječake.

Ključni aspekt adolescencije je brzi kognitivni razvoj. Prema Piagetovoj teoriji, adolescencija je faza kada pojedinci počinju razmišljati apstraktno i razvijaju sposobnost da sagledavaju stvari iz različitih perspektiva. Ovo je vrijeme kada mladi ljudi prelaze s konkretnih na apstraktne načine razmišljanja što im omogućuje da razmatraju hipotetske situacije i razvijaju složenije razumijevanje svijeta oko sebe.

Uz to što se odvijaju fizičke i kognitivne promjene, adolescencija je vrijeme značajnih emocionalnih i socijalnih prilagodbi. Mladi ljudi počinju istraživati svoju identitet, oblikovati vlastite vrijednosti i razvijati dublje odnose s vršnjacima. Ova potraga za identitetom može uključivati eksperimentiranje s različitim ulogama i stavovima, a isto tako može dovesti i do sukoba s roditeljima i drugim autoritetima. U ovom razdoblju socijalne interakcije i odnosi s vršnjacima postaju posebno važni, jer adolescenti traže pripadnost i društveno prihvaćanje.

Pubertet kao životno razdoblje karakterizira razvoj sekundarnih spolnih obilježja, poput dubljeg glasa i izraženije Adamove jabučice kod dječaka te razvoja grudi i izraženijih bokova kod djevojčica. Ovaj proces pokreće hipofiza koja izlučuje val hormona u krvotok, aktivirajući spolne žlijezde i uzrokujući njihov brzi rast i razvoj. Testisi primarno proizvode testosteron, dok jajnici uglavnom oslobađaju estrogen. Proizvodnja ovih hormona postupno raste do postizanja spolne zrelosti.

Adolescencija je vrijeme velikih prilika za osobni rast i razvoj. Mladi ljudi imaju priliku razviti svoje vještine, pronaći svoje strasti i postaviti temelje za budući život. Roditelji, učitelji i

mentori igraju ključnu ulogu u pružanju podrške i usmjeravanju adolescenata tijekom ovog razdoblja. Konstruktivni odnosi s odraslima mogu pomoći adolescentima da prebrode svoje emocionalne i socijalne izazove, a pozitivne i tople interakcije mogu pridonijeti njihovom općem blagostanju i uspjehu (Batool i Lewis, 2022, str. 3).

S obzirom na složenost adolescencije, važno je da društvo prepozna i razumije značaj ovog razdoblja. Pristupi i strategije koje se fokusiraju na podršku i razumijevanje potreba adolescenata mogu pomoći u smanjenju stresa i olakšavanju pozitivnog razvoja. Obrazovanjem, savjetovanjem i podrškom adolescenti mogu razviti vještine i strategije koje će im pomoći da se uspješno suoče s izazovima i izgrade zdrave temelje za odrasli život. Adolescencija je razdoblje velikih promjena i prilika. Iako može biti ispunjeno izazovima, ovo je vrijeme kada mladi mogu istraživati, učiti i rasti. Razumijevanje ovog ključnog razdoblja može pomoći u pružanju podrške koja je mladima potrebna da bi postali zdravi, sretni i uspješni odrasli ljudi.

3.1. Teorijske perspektive adolescencije

Postoje najmanje dva glavna pristupa razumijevanju kognitivnih promjena koje se javljaju tijekom adolescencije. Prvi pristup je konstruktivistički i temelji se na Piagetovom radu o intelektualnom razvoju tijekom četiri razdoblja: senzomotorička faza, predoperacijska faza, faza konkretnih operacija i faza formalnih operacija. Prema ovom pogledu, kognitivne promjene u adolescenciji su relativno iznenadne i drastične. Drugi pristup je perspektiva obrade informacija, koja pokušava objasniti kognitivni razvoj rastom specifičnih komponenti procesa razmišljanja uspoređujući ljudski mozak s kompjutorom, odnosno obradu informacija nizom koraka poput „perceptivni ulaz, unutrašnje preinake, pamćenje i izlazni podaci“ (Tatalović Vorkapić, 2013, str. 83).

Kada adolescenti dostignu dob od 14 ili više godina, njihova sposobnost kritičkog razmišljanja i donošenja odluka postaje usporediva s onom kod odraslih. Berk (2008) u svom djelu „Psihologija cjeloživotnog razvoja“ razlikuje pet ključnih područja razvoja u kojima tijekom adolescencije dolazi do poboljšanja: fizički razvoj, kognitivni, emocionalni, socijalni i moralni razvoj. Poboljšanja koja ističe su:

- **Pažnja:** Dolazi do značajnih poboljšanja u selektivnoj pažnji, procesu u kojem se pojedinac usredotočuje na jedan podražaj dok ignorira druge. Poboljšava se podijeljena pažnja koja omogućava usmjeravanje pozornosti na više podražaja istovremeno.
- **Pamćenje:** Zapažena su poboljšanja u radnoj memoriji koja omogućava privremeno skladištenje i manipulaciju informacijama i u dugoročnoj memoriji koja pohranjuje informacije na duži rok.
- **Brzina obrade:** Brzina obrade podataka se značajno poboljšava između pete godine i srednje adolescencije, a zatim se stabilizira oko 14/15 godina i ne mijenja se značajno između kasne adolescencije i odrasle dobi.
- **Organizacija:** Adolescenti postaju svjesniji svojih misaonih procesa i sposobni su koristiti mnemotehničke uređaje i druge strategije za učinkovitije razmišljanje.
- **Metakognicija:** Razvija se poboljšano razumijevanje vlastitih obrazaca razmišljanja, što povećava samokontrolu i društveni uvid.

Nakon 2005. godine istraživanja ukazuju na to da se mozak nastavlja razvijati i nakon dvadesetih godina života. Takozvana 'točka zrelosti' u dvadesetima može biti donekle proizvoljna, budući da mnogi važni dijelovi mozga dostižu zrelost već oko 14. ili 15. godine, što čini 'zrelost' teško definiranom i često spornom (Berk, 2008).

Prijenos funkcionalnih promjena u mozgu pokazuje da se podrezivanje prefrontalnog korteksa, koje se smatra ključnim za kognitivnu kontrolu ujednačava do 14 ili 15 godina i nastavlja se sve do šestog desetljeća života. Bijela tvar koja se povezuje s bržim prijenosom živčanih signala, povećava se do otprilike 45. godine, a potom se gubi progresivnim starenjem. Ova činjenica baca sumnju na tvrdnje da mozak završava svoj razvoj u dvadesetima.

Razvojne promjene u odnosima roditelj-dijete često se pripisuju biološkom i kognitivnom sazrijevanju adolescenata. Hormonske promjene povezane s pubertetom potiču adolescente da teže većoj autonomiji i individualizaciji od roditelja, što može rezultirati sukobima. Ovi sukobi pomažu adolescentima da razviju zrelije i ravnopravnije odnose s roditeljima.

Napredak u kognitivnim sposobnostima može uzrokovati da adolescenti percipiraju probleme koje su prethodno smatrali roditeljskim odgovornostima kao vlastite odluke. Ovaj biološki i kognitivni razvoj omogućava reorganizaciju odnosa roditelj-dijete od vertikalnog odnosa, u kojem roditelji imaju veće znanje i društvenu moć, prema horizontalnijem odnosu, gdje su interakcije karakterizirane jednakim, simetričnim i recipročnim razmjenama (Branje i sur., 2002, str. 352).

Proces preobrazbe odnosa od vertikalne pripadnosti prema horizontalnijoj dinamici često dovodi do sukoba i smanjenja bliskosti. Prema modelu preusklađivanja očekivanja i kršenja ovi sukobi nastaju zbog razlika u očekivanjima roditelja i adolescenata u vezi s primjerenim ponašanjem, posebno u prijelaznim fazama autoriteta, autonomije i odgovornosti. Tinejdžeri teže većoj autonomiji i manjoj roditeljskoj kontroli i to brže nego što razviju samoregulaciju. Budući da roditelji često žele veću ravnotežu autonomije i samoregulacije kod svojih tinejdžera, to može dovesti do osjećaja smanjene povezanosti i povećanih sukoba između roditelja i djece. Važno je da roditelji imaju suosjećanja prema adolescentima kako bi im mogli dati konstruktivnu kritiku, a istovremeno pokazali razumijevanje prema njihovim osjećajima (Batool i Lewis, 2022, str. 6).

Međutim, ovi sukobi mogu biti konstruktivni jer pomažu u ponovnom pregovaranju i rastućim potrebama adolescenata za autonomijom. Oni mogu poslužiti kao prilika za preusmjerenje odnosa roditelj-dijete prema horizontalnijoj i recipročnijoj dinamici s više jednakosti u razmjenama moći i donošenju odluka. Kada se očekivanja ponovno pregovaraju na obostrano zadovoljavajući način i roditelji smanje svoju kontrolu, sukobi se obično smanjuju i obnova bliskosti postaje moguća.

Razvojne promjene treba razumjeti u kontekstu relacijskog kontinuiteta. Iako se sadržaj i oblik odnosa roditelj-dijete mijenjaju s adolescentnim sazrijevanjem, funkcionalna svojstva odnosa ostaju stabilna jer su odnosi inherentno stabilni. Individualne razlike u percepciji kvalitete odnosa obično su stabilne, iako obrasci interakcije mogu varirati. Stoga, koliko odnosi roditelj-adolescent uključuju povećane sukobe i smanjene osjećaje bliskosti ovisi o povijesti odnosa. Adolescenti i roditelji s poviješću osjetljivih i odgovarajućih interakcija te visokokvalitetnih odnosa u djetinjstvu obično doživljavaju samo privremene i manje poteškoće u odnosima. S druge strane, oni s nižom kvalitetom odnosa skloni su težim poteškoćama u interakciji.

3.2. Kognitivni razvoj u adolescenciji

Misli, ideje i koncepti koji se razvijaju tijekom adolescencije imaju značajan utjecaj na budući život pojedinca, doprinoseći formiranju karaktera i osobnosti. Biološke promjene u strukturi mozga i povezanosti unutar mozga djeluju zajedno s povećanim iskustvom, znanjem i promjenjivim društvenim zahtjevima, što rezultira brzim kognitivnim rastom. Iako se dob u kojoj se određene promjene događaju razlikuje među pojedincima, promjene koje započinju u pubertetu ili nedugo

nakon toga nastavljaju se razvijati kako adolescent stari. Razvoj adolescenata obuhvaća i sposobnost uspješne socijalizacije i ostvarivanja dugoročnih vršnjačkih veza (Klarin, 2004, str. 1090).

Model dvostrukog sustava predlaže neravnotežu sazrijevanja između razvoja socioemocionalnog sustava i kognitivnih kontrolnih sustava u mozgu, što pridonosi impulzivnosti i drugim ponašanjima karakterističnim za adolescenciju (Steinberg, 2010, str. 216). Ovaj model objašnjava zašto adolescenti često pokazuju sklonost prema riziku i impulzivnim odlukama. Istraživanje ABCD¹ (2021) detaljno objašnjava osnove kognitivnog razvoja adolescenata, pružajući uvid u specifične promjene koje se događaju u mozgu tijekom tog razdoblja.

Uz biološke promjene, društveni i emocionalni čimbenici također igraju ključnu ulogu u kognitivnom razvoju adolescenata. Adolescencija je vrijeme kada mladi ljudi razvijaju složenije društvene odnose i počinju razumijevati društvene norme i očekivanja. Ove promjene zahtijevaju napredne kognitivne vještine kao što su empatija, perspektivno uzimanje i moralno rasuđivanje. Osim toga, povećana samosvijest i refleksivnost omogućuju adolescentima da kritički procjenjuju vlastite misli i postupke, što je ključno za razvoj zrelosti i odgovornosti.

Društveni pritisci i očekivanja mogu utjecati na kognitivni razvoj tijekom adolescencije. Mladi ljudi se često suočavaju s pritiscima uklapanja u društvene grupe, postignuća akademskih uspjeha i planiranja svoje budućnosti.

Sve ove promjene tijekom adolescencije nisu uniformne i mogu varirati ovisno o individualnim i kontekstualnim čimbenicima kao što su genetika, obiteljsko okruženje, obrazovanje i kulturni utjecaji. Stoga je razumijevanje kognitivnog razvoja tijekom adolescencije ključno za pružanje odgovarajuće podrške i smjernica mladim ljudima dok se suočavaju s izazovima ovog kritičnog razdoblja svog života.

¹ ABCD (Adolescent Brain Cognitive Development) istraživanje - najveća dugoročna studija o razvoju i zdravlju mozga djece i adolescenata u Sjedinjenim Američkim Državama (Fan, C. C., Marshall, A., Smolker, H., Gonzalez, M. R., Tapert, S. F., Barch, D. M., Sowell, E., Dowling, G. J., Cardenas-Iniguez, C., Ross, J., Thompson, W. K., & Herting, M. M. (2021). Adolescent Brain Cognitive Development (ABCD) study Linked External Data (LED): Protocol and practices for geocoding and assignment of environmental data. *Developmental cognitive neuroscience*, 52, 101030. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2021.101030>

4. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST RODITELJA I NJIHOV UTJECAJ NA ŽIVOTE ADOLESCENATA

4.1. Utjecaj zaposlenosti roditelja na adolescente

S pojavom obiteljskih modela u kojima oba roditelja rade, odnosi između roditelja i adolescenata suočavaju se s pozitivnim i negativnim posljedicama. Iako roditelji koji više rade mogu omogućiti veća primanja za troškove vezane uz odgoj adolescenta, istovremeno ona smanjuje količinu vremena koje roditelji mogu posvetiti u kvalitetnom druženju s djecom.

U prošlosti je obiteljski sustav često uključivao širu mrežu članova obitelji, poput baka i djedova, koji su pomagali u odgoju djece. Može se reći da je odgoj adolescenata bio jednostavniji jer su postojali dodatni skrbnici koji su mogli preuzeti dio odgovornosti. Današnji obiteljski modeli, ponajviše uzrokovani ubrzanom načinom života, ostavljaju zaposlene roditelje bez podrške od strane šire obitelji, čime se smanjuje dostupnost pomoći pri odgoju djece.

Iako zaposlenost roditelja može donijeti brojne prednosti, počevši od većeg dohotka, mudrosti i iskustva koje roditelji mogu prenijeti na svoju djecu, nedostatak vremena jedna je od glavnih negativnih posljedica. Roditelji koji se previše posvećuju poslu se suočavaju s brojnim izazovima, uključujući potrebu za nadzorom i usmjeravanjem adolescenata. Roditelji ponekad nisu u mogućnosti pružiti djeci dovoljno pažnje pa tako mnogi adolescenti nemaju mnogo zajedničkih tema s roditeljima. Ukoliko financijski uvjeti ne omogućuju takve opcije, usmjeravanje adolescenata postaje jednim od najvećih izazova.

Jedan od problema s kojim se zaposleni roditelji suočavaju jest i stres zbog nemogućnosti organizacije i ravnoteže između obiteljskih i poslovnih obveza. Članovi obitelji kod takvih situacija mogu pomoći preuzimanjem dijela odgovornosti te brigom o kućanstvu. Kako bi kompenzirali nedostatak vremena provedenog u obiteljskom okruženju, vrijeme koje se provodi zajedno treba ispuniti zanimljivostima. Planiranje zajedničkog vremena i podjela kućanskih poslova mogu značajno smanjiti stres i osjećaj krivnje roditeljima, a istovremeno naučiti djecu i adolescente odgovornosti.

Zaposleni roditelji provode velik dio dana odvojeni od svoje djece, što može dovesti do osjećaja usamljenosti i emotivne nestabilnosti kod adolescenata. Kako bi se izbjegli negativni

učinci, roditelji trebaju osigurati da djeca primaju dovoljno pažnje i ljubavi, unatoč ograničenom vremenu koje mogu provesti zajedno.

Budući da učinkovito roditeljstvo zahtijeva značajan angažman i posvećenost, problematika odgoja djece u vrijeme dok oba roditelja rade uvijek je u fokusu. Ukoliko je majka spremna žrtvovati svoj posao za dobrobit svoje djece, zbog visokog životnog standarda i inflacije, ekonomski uvjeti ne dopuštaju uvijek takve odluke.

Važno je preusmjeriti pažnju i na radne uvjete roditelja umjesto samo na radno vrijeme, kako bi se uspješno odredila područja djelovanja na radnom mjestu koja mogu podržati sve roditelje koji su zaposleni. Malo se zna o tome kako radna iskustva zaposlenih roditelja, posebno onih s niskim primanjima, utječu na obiteljski život i razvoj djece. Drugo, većina istraživanja usredotočena je na zaposlenost majki, zanemarujući utjecaj uvjeta rada očeva, iako današnji očevi sve više sudjeluju u brizi za djecu (Bianchi i Milkie, 2010, str. 707).

Trenutna istraživanja (Perry-Jenkins i sur., 2020) usmjeruju se na provjeravanje kako radni uvjeti majki i očeva u radničkoj klasi, tijekom prve godine roditeljstva, izravno i neizravno utječu na probleme u ponašanju djece i razvoj njihovih socijalnih vještina.

Istraživanje provedeno od strane Perry-Jenkins i suradnika (2020) se fokusira na radničku autonomiju. Radničku autonomiju su Kohn i Schooler (1982, str. 1259) definirali kao "korištenje inicijative, mišljenja i neovisnog prosuđivanja na poslu." Kohn je smatrao da radna iskustva utječu na stilove odgoja, tako da će roditelji koji rade u uvjetima ograničene slobode i pod velikim nadzorom vjerojatno usvojiti kontrolirajuće stilove roditeljstva, što može dovesti do negativnijih ishoda za adolescente.

Meteyer i Perry-Jenkins (2009, str. 300) su otkrili da kompleksnost zanimanja kod majki predviđa pozitivnije kućno okruženje u kojemu je veća kognitivna stimulacija i podrška. Pokazalo se da majke i očevi sa složenijim poslovima koriste afirmativnije roditeljske vještine s djecom u dobi od 5 do 7 godina, dok očevi koriste manje restriktivno i manje strogo roditeljstvo.

Roeters, van der Lippe i Kluwer (2010, str. 1319-1320) su otkrili da roditelji koji rade manje sati i imaju zanimljivije poslove provode više vremena sa svojom djecom, što pridonosi kvalitetnijim odnosima između roditelja i adolescenata.

Analizirana istraživanja sugeriraju da veća autonomija na poslu vodi k toplijem i podržavajućem roditeljskom ponašanju kod kuće. Nasuprot tomu, roditelji koji rade u kontroliranim okruženjima bez dovoljno slobode skloniji su prenošenju tog ponašanja kući u obliku veće strogoće

u odgoju. Roditelji kojima nedostaje samostalnost u radnom okruženju mogu se angažirati u negativnijim stilovima roditeljstva što može dovesti do većih problema u ponašanju i slabijih prilagodnih vještina kod djece.

Važno je u obzir uzeti i subjektivna iskustva radnika o svojim poslovima kod analize odnosa zaposlenosti roditelja i odgoja (Meteyer i Perry-Jenkins, 2009, str. 291). Ovaj pristup pretpostavlja da svi pojedinci u određenom zanimanju imaju iste uvjete, što ne rezultira preciznim podacima. Mnoge studije su pokazale da radnici u istim sektorima društvene klase ne doživljavaju iste razine autonomije ili složenosti u svojim poslovima (Gorman, 2000, prema Perry-Jenkins i sur., 2011, str. 1119).

4.2. Posao, roditeljstvo i rani razvoj adolescenata

Novija istraživanja sve više usmjeravaju svoju pažnju na utjecaj vremena i na način na koji rano zapošljavanje roditelja, posebno majki, može utjecati na razvoj djece. Teorijski okvir za razumijevanje ovog fenomena temelji se na literaturi koja naglašava značaj kvalitete ranih odnosa između roditelja i djeteta za oblikovanje socio-emocionalnog i kognitivnog razvoja djeteta (Waldfogel i sur., 2010, str. 291).

Roditelji pružaju temeljnu podršku i sigurnost za rani razvoj dojenčadi te na taj način pospješuju njihov kognitivni razvoj. S obzirom na ključnu ulogu roditelja u ovoj fazi života, postoji zabrinutost da bi rano zapošljavanje majki moglo negativno utjecati na vrijeme i sposobnost majki da uspostave sigurne i brižne odnose sa svojom djecom, što je dovelo do sve većeg fokusa na utjecaj majčinskog zaposlenja u prvim godinama djetetova života.

Costigan i suradnici (2003, str. 402) su otkrili da izvještaji majki o negativnijim međuljudskim odnosima na radnom mjestu mogu predvidjeti smanjenje pozitivnog roditeljskog ponašanja prema njihovoj djeci. Ovo istraživanje sugerira da profesionalni stres može utjecati na kvalitetu roditeljskih interakcija i posljedično, na razvoj djece.

Waldfogel i suradnici (2010, str. 96) su istraživali utjecaj majčinog ranog zapošljavanja u prvih nekoliko mjeseci djetetova života i otkrili da ovo može predvidjeti više eksternalizirajućeg ponašanja kod djece u dobi od 4,5 godina. Kako bi se umanjio taj negativan utjecaj, potrebna je velika količina majčinske empatije i pozitivna obiteljska atmosfera, što sugerira da kvaliteta roditeljskog angažmana može umanjiti potencijalne negativne efekte ranog zaposlenja.

Istraživanja pružaju veliku količinu podataka o odnosu zaposlenosti roditelja i odgoja djece. Ovaj utjecaj često se posreduje različitim stilovima roditeljstva, što pokazuje da i radni uvjeti roditelja mogu imati dugoročne posljedice na socio-emocionalni i kognitivni razvoj djece. Razumijevanje ovih dinamika može pomoći u oblikovanju politika i praksi koje podržavaju ravnotežu između profesionalnih i obiteljskih obaveza, te osiguravaju pozitivno okruženje za razvoj djece.

4.3. Društveni kontekst, zapošljavanje roditelja i razvoj adolescenata

Ovaj rad je usmjeren na pitanje kako socijalno-ekonomski aspekt obitelji s niskim i visokim primanjima oblikuje odnose koji se odvijaju između članova obitelji. U tom kontekstu, meta-analiza koju su proveli Lucas-Thompson i suradnici (2010) obuhvatila je 69 studija kako bi se sintetizirali nalazi o utjecaju zaposlenosti majke tijekom djetinjstva i ranog djetinjstva na razvojne ishodne pokazatelje kod djece. Njihova analiza otkrila je da, uz nekoliko iznimaka, rana zaposlenost majki nije bila značajno povezana s kasnijim postignućima ili internalizirajućim /eksternalizirajućim ponašanjem kod djece. Daljnje analize pokazale su da socijalna klasa igra ključnu ulogu u oblikovanju tih nalaza. U obiteljima s niskim prihodima, rano zapošljavanje imalo je pozitivne učinke na razvoj djece, dok su u obiteljima s visokim stupnjem zaposlenosti zabilježeni nešto negativniji učinci.

Kada se fokusiramo na obitelji s niskim prihodima, mnoga istraživanja su pokazala pozitivne korelacije između majčinske zaposlenosti u ranoj dobi i povoljnih razvojnih ishoda za djecu. Pretpostavlja se da prednosti zaposlenosti majki u obiteljima s niskim socioekonomskim statusom, gdje radna mjesta obitelji znače ekonomsku stabilnost i dodatna financijska sredstva, prelaze moguće negativne posljedice smanjenog vremena koje majka provodi s djecom. Na primjer, Coley i Lombardi (2013) su istraživali uzorak latinoameričkih i afroameričkih obitelji s niskim primanjima i otkrili da su djeca čije su majke rano bile zaposlene imala bolje socioemocionalno funkcioniranje u usporedbi s vršnjacima čije su majke bile nezaposlene. Ustanovili su da su djeca čije su majke imale visoko kvalitetan posao — uključujući pristojne prihode i socijalnu zaštitu — pokazivala bolje rezultate u čitanju i matematici te imala manje emocionalnih i ponašajnih problema u odnosu na djecu čije su majke radile u poslovima niže kvalitete. Ovi rezultati naglašavaju važnost kvalitete

posla majki, a ne samo radnog statusa ili radnog vremena, u oblikovanju razvojnih ishodnih pokazatelja kod djece. Istraživanje kvalitete posla, s posebnim naglaskom na plaće i osiguranje, pomiče fokus izvan dosadašnjeg naglaska na samo zaposlenost majke. Ipak, ostaje otvoreno pitanje kako radni uvjeti, poput percepcije autonomije u poslovima s niskim primanjima, utječu na kvalitetu roditeljstva i dobrobit adolescenata. Ovo pitanje otvara prostor za daljnja istraživanja kako bi se bolje razumio složen odnos između radnih iskustava, obiteljskih procesa i razvojnih ishoda djece.

Društveni kontekst u kojem roditelji obavljaju svoje radne i obiteljske zadatke ima ključnu ulogu u oblikovanju razvoja adolescenata. U današnjem brzom i promjenjivom svijetu, radni uvjeti roditelja, poput broja radnih sati i razine autonomije na poslu, imaju dubok utjecaj na obiteljski život i odgoj djece. Razumijevanje ove povezanosti ključno je za osmišljavanje strategija koje će podržati zdrav razvoj adolescenata i unaprijediti kvalitetu života obitelji.

Povezanost između društvenog konteksta, radnih uvjeta roditelja i razvoja adolescenata je složena i višeslojna. Radna autonomija i složenost posla ne samo da oblikuju stilove roditeljstva, već također imaju dalekosežne posljedice za emocionalni i kognitivni razvoj adolescenata. Ulaganje u poboljšanje radnih uvjeta može imati značajan utjecaj na kvalitetu obiteljskog života i razvoj djece, čime se doprinosi stvaranju zdravijeg društvenog okruženja za buduće generacije.

4.4. Dugotrajna nezaposlenost roditelja

„Pojam „dugotrajna nezaposlenost“ odnosi se na osobe koje su nezaposlene najmanje 12 mjeseci“ (Europski revizorski sud, 2021, str. 4). Ovo poglavlje raspravlja o tome kako dugotrajna nezaposlenost utječe na odgoj adolescenata, ističući pritom negativne učinke, ali i potencijalne prilike za obiteljsku dinamiku.

Gershoff i suradnici (2007, str. 70) ističu kako ekonomske poteškoće koje dolaze uz dugotrajnu nezaposlenost mogu imati negativne posljedice na emocionalni i kognitivni razvoj djece. Financijska nestabilnost kao rezultat dugotrajne nezaposlenosti postaje primarni problem u odgoju adolescenata jer dovodi do smanjenog pristupa zdravstvu i obrazovanju. Samim time, adolescentima se uskraćuje i sudjelovanje u izvanškolskim aktivnostima, kao što je bavljenje sportom, umjetnošću i drugim aktivnostima, što može biti ključno za njihov cjelokupan razvoj. Ograničeni resursi u obiteljskoj atmosferi mogu povećati stres te samim time pogoršati postojeće obiteljske odnose i komunikaciju te negativno utjecati na emocionalnu dobrobit adolescenata (Conger i sur., 1994, str.

554). Zbog nepotpuno razvijene ličnosti, dugotrajna nezaposlenost roditelja može imati dubok emocionalni i psihološki utjecaj na adolescente koji se može prezentirati u obliku problema u ponašanju i razvijanja međuljudskih odnosa. Financijska nesigurnost u obitelji te stres koji se veže uz to nerijetko rezultira pojavljivanjem anksioznosti i depresije, a iskazuje se i u obliku lošijeg obrazovnog uspjeha kod adolescenata (Evans i Schamberg, 2009, str. 6545).

S druge strane, dugotrajna nezaposlenost roditelja može pozitivno utjecati na obiteljsku atmosferu jer se roditeljima pruža prilika da provode više kvalitetnog vremena sa svojom djecom. Na taj se način poboljšava komunikacija i adolescentima se pruža više pažnje i jačaju se obiteljski odnosi. Lamb (2004) smatra kako provođenje kvalitetnog vremena s roditeljima ima pozitivan utjecaj na razvoj adolescenata, uključujući bolje razvijene socijalne vještine te reguliranje emocija.

Dugotrajna nezaposlenost roditelja ima značajan utjecaj na odgoj adolescenata, s mnogim izazovima, ali i potencijalnim prilikama za poboljšanje obiteljskih odnosa. Iako financijska nestabilnost i smanjena roditeljska angažiranost mogu negativno utjecati na razvoj djece, provođenje kvalitetnog obiteljskog vremena i prilike za jačanje obiteljskih veza mogu donijeti pozitivne navike u život adolescenata i pomoći im u cjelokupnom razvoju ličnosti.

4.5. Dugotrajna odsutnost roditelja

Prisutnost roditelja važan je čimbenik u emocionalnom razvoju adolescenata. Djeca čiji su roditelji odsutni duže vremenske periode zbog poslovnih putovanja ili migracije često doživljavaju povišene razine stresa, anksioznosti i osjećaj usamljenosti (Suárez-Orozco, Todorova i Louie, 2002, str. 637). Zbog nedovoljnog vremena provedenog s roditeljima i manjka dobivene emocionalne podrške, adolescenti se mogu suočiti s problemima u odnosima s vršnjacima, a u odrasloj dobi to se može pretvoriti u probleme s romantičnim partnerima.

Adolescenti koji su u djetinjstvu imali stabilne roditeljske figure i bliske odnose s roditeljima, bolje se suočavaju s izazovima i lakše rješavaju sukobe. Kada je u pitanju dugotrajna odsutnost roditelja, narušavaju se obiteljski odnosi jer adolescenti lako razvijaju osjećaj zamjeranja i nezadovoljstva prema roditeljima. Kao rezultat toga, adolescenti počinju tražiti sustave podrške kako bi zamijenili roditeljsku podršku, a to najčešće uključuje prijatelje, rodbinu i romantične partnere. Također, veliki broj adolescenata se suočava s problemima u ponašanju. Hoffmann (2002,

str. 776) ističe kako odsutnost roditelja može uvelike utjecati na devijantno ponašanje adolescenata koje se najčešće odražava u obliku problema u školi ili zlouporabe supstanci.

Iako odsutnost roditelja može imati negativne posljedice na odgoj adolescenata, ona im može pružiti priliku da postanu samostalniji. Ako roditelji nisu prisutni, adolescenti su prisiljeni sami upravljati svojim vremenom što im može pomoći u razvoju odgovornosti. Steinberg (2010, str. 217) smatra kako odsutnost roditelja uz određeni nadzor i pružanje podrške može imati pozitivan utjecaj na osobni razvoj adolescenata. To se najbolje ogleda u kontekstu preuzimanja odgovornosti u kućanstvu i u socijalnim okruženjima.

Dugotrajna odsutnost roditelja ostavlja brojne emocionalne i socijalne posljedice na adolescente. Iako odsutnost kao takva može rezultirati narušavanjem obiteljskih odnosa i problemima u ponašanju kod adolescenata, uz odgovarajuću podršku i kvalitetnu komunikaciju, adolescenti mogu razviti samostalnost i osjećaj odgovornosti.

5. ZAKLJUČAK

Radom se analizira kako financijska situacija utječe na odnos roditelj-adolescent i otpornost adolescenata na status zaposlenja roditelja.

Adolescenti čiji roditelji rade često su većinu vremena odvojeni od oca i majke. Stoga je ključno da djeca primaju dovoljnu količinu pažnje i ljubavi kako bi se spriječila emocionalna nestabilnost i gubitak osjećaja privrženosti.

Nezaposleni roditelji koji provode više vremena kod kuće mogu uzrokovati sukobe s adolescentima, što dovodi do otpora i buntovništva. S druge strane, odgoj adolescenata kada oba roditelja rade može biti izazovan. Učinkovito roditeljstvo zahtijeva puno vremena, truda i predanosti. Ukoliko zaposlena majka želi žrtvovati posao za dobrobit svog djeteta, ponekad ekonomski uvjeti to ne dopuštaju. Zbog porasta životnog standarda i inflacije, obitelj ne može preživjeti od prihoda samo jednog člana obitelji. To često prisiljava majke da se što prije vrate na posao nakon porodiljnog dopusta.

Roditelji izbjegavaju suočavanje s negativnim emocijama svoje djece adolescenata i pokušavaju poticati isključivo pozitivne emocije. Adaptivne interakcije tijekom adolescencije obuhvaćaju cijeli spektar emocija. Roditelji bi trebali naučiti kako usmjeriti adolescente da izražavaju, dijele i reguliraju i pozitivne i negativne emocije.

Zaposlenost roditelja obično donosi niz pozitivnih i negativnih aspekata u život adolescenta. Stabilan i siguran posao može pružiti financijsku sigurnost koja je ključna za zadovoljenje osnovnih potreba obitelji. Redoviti prihodi omogućuju pristup obrazovanju, zdravstvenoj skrbi i drugim resursima koji doprinose zdravlju i dobrobiti djece. Zaposlenost roditelja omogućuje strukturiranje dnevnog rasporeda, što može pridonijeti stabilnosti i rutini u obitelji.

Radni uvjeti i stres povezani s poslom mogu imati i negativne posljedice. Roditelji koji rade dugačke sate ili imaju poslove s visokim razinama stresa mogu se suočiti s teškoćama u pronalaženju ravnoteže između posla i obitelji. Ova situacija može rezultirati smanjenim vremenom provedenim s djecom, što može utjecati na kvalitetu obiteljskih odnosa i roditeljsku prisutnost u životima adolescenata. Dugotrajna odsutnost ili umor od posla mogu smanjiti emocionalnu dostupnost roditelja, što može utjecati na emocionalni razvoj adolescenata i njihovu percepciju roditeljske podrške.

Povećana radna autonomija i zadovoljstvo na poslu mogu imati pozitivne učinke na stilove roditeljstva. Istraživanja su pokazala da roditelji koji imaju kontrolu i fleksibilnost na poslu primjenjuju pozitivnije i podržavajuće roditeljske stilove. Ova vrsta roditeljstva, koja uključuje emocionalnu podršku i aktivno sudjelovanje u životima djece, može poboljšati socijalne i kognitivne vještine adolescenata te ih pripremiti za uspješno suočavanje s izazovima.

Nezaposlenost roditelja predstavlja značajan izazov za obitelj. Gubitak posla može uzrokovati financijsku nesigurnost i stres, što može imati negativne posljedice na emocionalno i socijalno stanje djece. Nezaposlenost može dovesti do smanjenja obiteljskog prihoda, što može utjecati na pristup obrazovnim i zdravstvenim resursima. Ova situacija može povećati razinu anksioznosti i nesigurnosti među adolescentima, koji mogu biti svjesni obiteljskih financijskih problema i osjećati se nesigurno zbog budućnosti.

Dugotrajna nezaposlenost može rezultirati smanjenjem roditeljske energije i motivacije, što može utjecati na kvalitetu roditeljskog angažmana i stilove roditeljstva. Roditelji koji su nezaposleni mogu se suočiti s povećanim stresom i frustracijom, što može smanjiti njihovu sposobnost da pruže emocionalnu podršku i stabilnost svojoj djeci. Ova situacija može dovesti do povećane napetosti i sukoba unutar obitelji, što može negativno utjecati na odnose između roditelja i adolescenata.

U suštini, važno je kvalitetno provoditi vrijeme s adolescentima i usmjeravati ih prema njihovim mogućnostima i sposobnostima neovisno o statusu zaposlenosti roditelja. Uvažavanje potreba adolescenata dovodi do poštovanja i osjećaja uspjeha što kasnije rezultira boljim prijateljskim odnosima, ali i obrazovnim iskustvima.

LITERATURA

1. Alić, A. (2008). *Roditeljski stilovi*. Preuzeto s: <https://islamskazajednica.ba/images/stories/TAKVIM/TAKVIM%202009/RODITELJSKI%20STILOVI.pdf>
2. Batool, S. S., Lewis, C. (2022). Does positive parenting predict pro-social behavior and friendship quality among adolescents? Emotional intelligence as a mediator. *Current Psychology*, 41 (1), 1-15.
3. Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Bianchi, S. M., Milkie, M. A. (2010). Work and family research in the first decade of the 21st century. *Journal of Marriage and Family*, 72 (3), 705–725. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00726.x>
5. Bornstein, M., Zlotnik, D. (2008). Parenting Styles and their Effects. *Elsevier eBooks* (496–509). <https://doi.org/10.1016/b978-012370877-9.00118-3>
6. Branje, S. J. T., Van Aken, M. a. G., Van Lieshout, C. F. M. (2002). Relational support in families with adolescents. *Journal of Family Psychology*, 16 (3), 351–362. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.16.3.351>
7. Carolan, M. (2007). The project: Having a baby over 35 years. *Women and birth*, 20, str. 121-126.
8. Coley, R. L., Lombardi, C. M. (2014). Low-income women’s employment experiences and their financial, personal, and family well-being. *Journal of Family Psychology*, 28 (1), 88–97. <https://doi.org/10.1037/a0034998>
9. Conger, R. D., Ge, X., Elder, G. H., Lorenz, F. O., & Simons, R. L. (1994). Economic stress, coercive family process, and developmental problems of adolescents. *Child Development*, 65 (2), 541. <https://doi.org/10.2307/1131401>
10. Costigan, C. L., Cox, M. J., Cauce, A. M. (2003). Work-parenting linkages among dual-earner couples at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 397–408. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.17.3.397>
11. Cui, M., Conger, R. D., Bryant, C. M., Elder, G. H., Jr. (2002). Parental Behavior and the Quality of Adolescent Friendships: A Social-Contextual Perspective. *Journal of Marriage and family*, 64 (3), 676-689.

12. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
13. European Court of Auditors. (2021). *Potpora iz ESF-a u borbi protiv dugotrajne nezaposlenosti: mjere treba bolje usmjeriti, prilagoditi i pratiti*. Preuzeto s https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr21_25/sr_longterm_unemployment_hr.pdf
14. Evans, G. W., Schamberg, M. A. (2009). Childhood poverty, chronic stress, and adult working memory. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(16), 6545–6549. <https://doi.org/10.1073/pnas.0811910106>
15. Fan, C. C., Marshall, A., Smolker, H., Gonzalez, M. R., Tapert, S. F., Barch, D. M., Sowell, E., Dowling, G. J., Cardenas-Iniguez, C., Ross, J., Thompson, W. K., & Herting, M. M. (2021). Adolescent Brain Cognitive Development (ABCD) study Linked External Data (LED): Protocol and practices for geocoding and assignment of environmental data. *Developmental cognitive neuroscience*, 52, 101030. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2021.101030>
16. Field, S., Hoffman, A. (2002). Preparing youth to exercise Self-Determination. *Journal of Disability Policy Studies*, 13(2), 114–119. <https://doi.org/10.1177/10442073020130020701>
17. Gershoff, E. T., Aber, J. L., Raver, C. C., Lennon, M. C. (2007). Income is not enough: Incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Development*, 78 (1), 70–95. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.00986.x>
18. Hoffmann, J. P. (2003). A contextual analysis of differential association, social control, and strain theories of delinquency. *Social Forces*, 81 (3), 753 - 785. <https://doi.org/10.1353/sof.2003.0034>
19. Klarin, M. (2004). Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti predadolescenata i adolescenata. *Društvena istraživanja*, 13 (6), 1081-1097.
20. Kohn, M. L., Schooler, C. (1982). Job Conditions and personality: a longitudinal assessment of their reciprocal effects. *American Journal of Sociology*, 87 (6), 1257–1286. <https://doi.org/10.1086/227593>
21. Kušević, B. (2013, May 21). *Erzieherische Implikationen der aufgeschobeneen Elternschaft*. <https://hrcak.srce.hr/126475>

22. Lamb, M. E. (Ed.). (2004). The role of the father in child development (4th ed.). *John Wiley & Sons, Inc.*.
23. Lucas-Thompson, R. G., Goldberg, W. A., Prause, J. (2010). Maternal work early in the lives of children and its distal associations with achievement and behavior problems: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136 (6), 915–942. <https://doi.org/10.1037/a0020875>
24. Meteyer, K. B., Perry-Jenkins, M. (2009). Dyadic parenting and children's externalizing symptoms. *Family Relations*, 58 (3), 289–302. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2009.00553.x>
25. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina*, 46 (3).
26. Perry-Jenkins, M., Laws, H. B., Sayer, A., Newkirk, K. (2020). Parents' work and children's development: A longitudinal investigation of working-class families. *Journal of Family Psychology*, 34 (3), 257–268. <https://doi.org/10.1037/fam0000580>
27. Perry-Jenkins, M., Smith, J. Z., Goldberg, A. E., Logan, J. (2011). Working-Class jobs and new parents' mental health. *Journal of Marriage and Family*, 73 (5), 1117–1132. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00871.x>
28. Petani, R. (2011). Odnos roditelj-dijete. *Nove Paradigme Ranoga Odgoja*, 97-124. <https://www.bib.irb.hr/514408>
29. Piaget, J. (1964). Part I: Cognitive development in children: Piaget development and learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 2 (3), 176–186.
30. Piaget, J. (1983) Piaget's theory". U: P. Mussen (ed.), *Handbook of Child Psychology*, Vol. 1., 4th ed., New York: Wiley.
31. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. (2006). Bračni status, financijske teškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 86 (6) 961-985.
32. Roeters, A., Van Der Lippe, T., Kluwer, E. S. (2010). Work characteristics and Parent-Child relationship quality: the mediating role of temporal involvement. *Journal of Marriage and Family*, 72 (5), 1317–1328. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00767.x>
33. Steinberg, L. (2010). A dual systems model of adolescent risk-taking. *Developmental Psychobiology*, 52 (3), 216–224. <https://doi.org/10.1002/dev.20445>

34. Suárez-Orozco, C., Todorova, I. L. G., Louie, J. (2002). Making up for lost time: the experience of separation and reunification among immigrant families. *Family Process*, 41 (4), 625–643. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.00625.x>
35. Tatalović Vorkapić, S. (2013). *Razvojna psihologija*. https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/razvojna_psihologija.PDF
36. Waldfogel, J., Craigie, T., & Brooks-Gunn, J. (2010). Fragile families and child wellbeing. *The Future of Children*, 20 (2), 87–112. <https://doi.org/10.1353/foc.2010.0002>
37. Wheeler, L. A., Updegraff, K. A., Crouter, A. (2015). Mexican-origin parents' work conditions and adolescents' adjustment. *Journal of Family Psychology*, 29 (3), 447–457. <https://doi.org/10.1037/fam0000085>

Forms of parental employment and their influence on adolescent education

Abstract

Adolescence is a period of significant emotional and social adjustments and represents a transitional phase in the physical and psychological development of individuals. During this period, conflicts with parents are more intense and frequent, as adolescents demand equality and support from their parents. One significant factor in the lives and upbringing of adolescents is parental employment. Both employment and unemployment of parents can have consequences on the cognitive, emotional, and social development of adolescents. Although parental employment usually provides a sense of stability and financial security within the family environment, it can also have negative effects, such as stress due to a lack of time dedicated to quality family interactions. If parents are too preoccupied with work, they often leave the care of their children to others, typically grandparents where possible, or, if financial conditions allow, to adult caregivers in the household. Excessive distance between adolescents and their parents can result in loneliness and emotional instability. On the other hand, parental unemployment brings financial instability, which negatively affects the upbringing of adolescents, but also opens up opportunities for more quality family time. Unemployment leads to a decrease in family income, which can impact access to healthcare and educational resources, and if unemployment is prolonged, it can result in a lack of parental motivation and affect the quality of parental engagement.

Keywords: adolescence, parental engagement, unemployment, family environment, employment